

19 12/05

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปากน้ำ

พ.ศ. 2439 - 2525

นางสาวพอลา แก่นแก้ว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2528

ISBN 974-564-670-9

009051

I16698839

THE SOCIO - ECONOMIC CHANGES IN PAK-PHANANG COMMUNITY

1896 - 1982

Miss Phota Kanklew

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1985

ISBN 974-564-670-9

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของปากน้ำ พ.ศ. 2439-2525

โดย นางสาวพอลา แก่นแก้ว

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์สายชล วรรณรัตน์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... *สุประคิม บุนนาค* ..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประคิม บุนนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... *Amn Doo* ..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิพาดา ยิ่งเจริญ)

..... *สายชล วรรณรัตน์* ..... กรรมการ
(อาจารย์ สายชล วรรณรัตน์)

..... *ศรีศักร วัลลิโภคม* ..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ศรีศักร วัลลิโภคม)

..... *สุวิทย์ วัฒนประสิทธิ์พัฒนา* ..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวิทย์ วัฒนประสิทธิ์พัฒนา)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปากพ่อง
	พ.ศ. 2439-2525
ชื่อนิสิต	นางสาวพอลา แก่นแก้ว
อาจารย์ที่ปรึกษา	นางสาวสายชล วรรณรัตน์
ภาควิชา	ประวัติศาสตร์
ปีการศึกษา	2527

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปากพ่อง ซึ่งเป็นชุมชนหนึ่งในเมืองนครศรีธรรมราช ตั้งแต่มีการจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2439 จนถึงปี พ.ศ. 2525 อันเป็นปีสุดท้ายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 การศึกษาแบ่งออกเป็น 4 บท คือ บทที่ 1 ว่าด้วยเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปากพ่องก่อนปี พ.ศ. 2439 บทที่ 2 กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปากพ่องในช่วง พ.ศ. 2493 จนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 บทที่ 3 ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของปากพ่อง ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึง พ.ศ. 2515 บทที่ 4 เป็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในช่วง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2525 และจบลงด้วยบทสรุป

ผลการศึกษาพบว่า ระหว่างปี พ.ศ. 2439 ถึง พ.ศ. 2525 รวมระยะเวลา 86 ปี มีความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นระยะ ๆ อย่างเห็นได้ชัดเป็น 3 ช่วงด้วยกัน

ความเปลี่ยนแปลงช่วงแรกเริ่มจากปี พ.ศ. 2439 รัฐบาลกลางเล็งเห็นความสำคัญของปากพ่อง เนื่องจากเคยเป็นเมืองท่าสำคัญของนครศรีธรรมราช ประกอบกับทำเลที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกข้าว เนื่องจากเป็นที่ราบลุ่มขนาดใหญ่ จึงได้เลือกที่จะบำรุงชุมชนอย่างจริงจัง ได้จัดตั้งเป็นอำเภอขึ้นก่อนที่มีชื่อว่า "อำเภอเบ็ญตึ๊ก" ในปี พ.ศ. 2439 และเปลี่ยนเป็นอำเภอปากพ่องในปี พ.ศ. 2445 นับตั้งแต่จัดตั้งเป็นอำเภอแล้ว รัฐบาลได้ดำเนินการส่งเสริมการคมนาคม ได้แก่ การขุดคลอง สร้างถนน และไปรษณีย์โทรเลข ส่งเสริมโรงสีและการค้าข้าว

การปลูกฝ้ายและมะพร้าว ทำให้เศรษฐกิจปากหนังขยายตัวอย่างมาก โดยเฉพาะการผลิตข้าว เพื่อส่งออก มีผลทำให้ชาวปากหนังโดยทั่วไปมีฐานะดีขึ้น และชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวร

ในช่วงที่สองนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 ถึง 2515 ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมก็คือ ภาวะสงคราม และมหาวาตภัย ในปี 2505 ซึ่งทำให้การผลิต และการค้าของปากหนังซบเซาลง รวมทั้งการผลิตข้าวซึ่งเคยเป็นสินค้าออกที่สำคัญที่สุด นอกจากนี้ การสร้างถนนหนทางทำให้ความเจริญย้ายศูนย์กลางไปอยู่ที่อื่น เพราะมีผลให้ปากหนังไม่ใช่เมืองผ่านอย่างอดีต คนจำนวนหนึ่งจึงเริ่มอพยพออกจากปากหนังเพื่อไปประกอบอาชีพในชุมชนอื่น ขณะเดียวกันในช่วงนี้เกิดมีชนกลุ่มใหม่ซึ่งอพยพจากภาคกลางไปตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนเหนือของปากหนัง เป็นไทยมุสลิม มีชื่อว่า "บ้านแสงวิมาน" ประกอบอาชีพทำสวนเป็นส่วนใหญ่และใช้ชีวิตภายในกลุ่มตนเป็นเอกเทศจากชุมชนอื่นของปากหนัง นอกจากนี้ผลผลิตมาจากหน่วยและซื้อสินค้าในตลาดปากหนังเป็นครั้งคราว

ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนปากหนังระหว่างปี พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2525 ปรากฏว่า เศรษฐกิจทรุดโทรมลงไปอีก เพราะต้องประสบปัญหาน้ำมันขึ้นราคา โรงสีไฟขนาดใหญ่ต้องเลิกกิจการไปมากมาย เพราะต้นทุนการผลิตสูง ประกอบกับมีโรงสีที่ใช้เครื่องจักรขนาดเล็กเข้ามาแทนที่ การประมงเริ่มเจริญขึ้นแต่ก็ต้องเผชิญกับปัญหาน้ำมันขึ้นราคา และปัญหาอื่น ๆ เช่น ขาดสะพานปลา และถูกกดราคา การผลิตข้าวและการค้า ซึ่งเคยรุ่งเรืองอย่างมากในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ซบเซาลงไปมาก เพราะปัญหาที่สืบเนื่องมาจากช่วงที่สอง ดังนั้น ชุมชนปากหนังจึงกลายเป็นเขตยากจน ซึ่งทางราชการกำลังหาทางพัฒนา นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา

Thesis Title	The Socio-economic changes in Pak-Phanang community 1896-1982
Name	Miss Phota Kanklew
Thesis Advisor	Miss Saichon Wannarat
Department	History
Academic Year	1984

Abstract

This thesis is a study of the Socio-Economic changes in Pakpanang which was a community in Monthol Nakornsriathamraj from B.E. 2439, the year in which the latter was settled up until B.E. 2525, the las year of the fourth National Socio-Economic Devlopment Plan. The study is divided into 4 chapters. The first chapter is about the Socio-Economic ways of life in Pakpanang before B.E. 2439. The second chapter states the Socio-Economic changes in Pakpanang between B.E. 2439 to World War II. The third chapter describes the Socio-Economic changes from World War II to B.E. 2515. The fourth chapter details the Socio-Economic Changes from B.E. 2516 to B.E. 2525, and ends with a conclusion.

From this study, it has been discovered that in the 86 years' time from B.E. 2439 to B.E. 2525, the Socio-Economic changes of Pakpanang can be divided into 3 periods.

The first period of changes began in the year of B.E. 2439 when the central government realized Pakpanang's inportance; that was its large plain was suitable for rice growing, and it used to be a main port of Nakornsriathamraj'. Consequently; it was developed into an "Amphoe" (an administrative sub-division of a province) in

B.E. 2439. At first, this was named "Amphoe Biasat," but changed into "Amphoe Pakpanang" in B.E. 2445. Since then, it government tried to promote communications there, such as digging canals, building streets and post offices. Next, they encouraged rice mills and trade, cotton and coco-nut growing. These made Pakpanang grow and become so prosperous, especially in rice production for export. Living standard of Pakpanang's people was higher than before and because of this reason, Chinese emigrants then settled down in this area as their permanent homes.

The second period began in B.E. 2487 until B.E. 2515. It has been discovered that World War II and the big typhoon in 2505 were important factors of Socio-Economic changes because rice production and trading decreased after these two events. Besides the streets which joined Pakpanang with other amphoes made it an open town. People in Pakpanang began to emigrate to other communities to earn their livings. At the same time there are some new emigrants from the Central Part of Siam who settled down in the north of Pakpanang. This groups of people were Thai Muslims and they called their district "Ban Sangwiman." They made their living mostly by gardening and did not contact with other groups in Pakpanang except to sell and buy goods in some occasions.

The last period of this study is the changes from B.E. 2510 to B.E. 2525. The great factor of these changes was oil crisis. Many big stream rice mills were bankrupt because not only the high cost of processing but also the replacement of small rice mills. Fishery which was growing had to face with some problems such as

high-priced oil and low-priced fish, etc. Rice production and trading decreased because of the problems that still existed from the second period. Therefore Pakpanang became a poor community which the government still tries to seek ways to help since B.E. 2525.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงจากอาจารย์ สายชล
วรรณรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งได้ให้คำแนะนำอันมีค่าเพิ่มเติมข้อมูล ตลอดจนสละเวลาตรวจ
แก้ไขด้วยความเอาใจใส่อย่างละเอียด รวมทั้งรองศาสตราจารย์ ดร.ธิดา สาระยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิพาคา อยู่เจริญ รองศาสตราจารย์ ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม และผู้ช่วย
ศาสตราจารย์ สุวดี อินประสิทธิ์พัฒนา ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำ
แนะนำและข้อวิจารณ์ต่าง ๆ อันทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์มากขึ้น ผู้เขียนขอกราบขอบ
พระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์อุทุม นิปரியาย ที่ช่วยเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา แต่ข้อขัดข้อง
บางประการจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งอาจารย์ณรงค์ พ่วงพิศ ด้วยเช่นกัน งานวิทยา-
นิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดีโดยได้รับความเอื้อเฟื้อข้อมูลจากคุณศิรินทร์ บุญยโสธรสถิตย์ เป็นส่วน
มาก จึงขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย รวมทั้งอาจารย์ปรีชา นุ่นทอง อาจารย์ฉัตรชัย สุกการณ
คุณสุภา เพียรธัญญากร และคุณวิจิต กาฬกาญจน์ ที่ช่วยให้คำแนะนำและแนวทางค้นคว้า

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่กองจดหมายแห่งชาติ เจ้าหน้าที่หอสมุดต่าง ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือ
ทุกท่าน และเป็นกำลังใจตั้งรายนามต่อไปนึคือ คุณธีรวิทย์ จงช้อยงไกร คุณนวลจันทร์
สุวรรณรักษกุล คุณพัชรีน ประดับ คุณจารุรัตน์ เวสโกสิทธิ์ คุณวสันต์ แก่นแก้ว คุณวัฒนา
แก่นแก้ว คุณอรุวรรณ สุขชำนาญ รวมทั้งเพื่อน ๆ และรุ่นน้องทุกท่าน

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้จะไม่สำเร็จไปด้วยดี ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคล ซึ่งรู้
เรื่องในครั้งนั้นได้เล่าเรื่องราวและยังได้รับความช่วยเหลือทางด้านกำลังใจ และกำลังใจทรัพย์
จากคุณพ่อ คุณแม่ และพี่สาว ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ในที่สุด รวมทั้ง
น้องสาวทั้งสองที่ช่วยเหลือและเรื่องอาหารการกินขณะเขียนรายงานฉบับนี้ ขอขอบพระคุณ
ทุกท่านเป็นอย่างสูง ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ท้ายนี้ต้องขอขอบคุณ คุณอรุณจักร์ สัตยานุรักษ์ และคุณยอคยิ่ง รักสัคย์ ที่กรุณา
ช่วยตรวจทานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นอย่างยิ่ง

เนื้อความ

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญแผนที่	ง
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาคผนวก	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทนำ	1-4
บทที่	
1 สภาพทั่วไปและประวัติชุมชนปากน้ำก่อนปี พ.ศ. 2439	5
ประวัติความเป็นมาของชุมชนปากน้ำ	7
ฐานะของปากน้ำก่อนปี พ.ศ. 2439	8
สภาพเศรษฐกิจของปากน้ำก่อนปี พ.ศ. 2439	10
ลักษณะสังคมของชุมชนปากน้ำก่อนปี พ.ศ. 2439	11
2 ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปากน้ำ ระหว่าง	
พ.ศ. 2439-2482	20
การดำเนินการของรัฐบาลเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนปากน้ำ	21
ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจระหว่าง พ.ศ. 2439-2482	33
- ความเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร	33
- การขยายตัวทางอุตสาหกรรม	43
- การค้า	48

	ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมระหว่าง พ.ศ. 2439-2491.....	66
	กลุ่มคนไทย	66
	กลุ่มคนจีน	73
3	ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปากพนังตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง พ.ศ. 2515	77
	ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในชุมชนปากพนังตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง พ.ศ. 2515	77
	- ภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2	77
	- นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล	80
	- มทาวาตภัยแล้งทะเลมทุก	80
	ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปากพนังตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปี พ.ศ. 2516	82
	ความเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร	82
	ความเปลี่ยนแปลงทางด้านอุตสาหกรรม	85
	ความเปลี่ยนแปลงทางการค้า	88
	ความเปลี่ยนแปลงทางการประมง	90
	ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม	92
	กลุ่มคนไทย	92
	กลุ่มคนจีน	95
	กลุ่มคนไทยมุสลิม	97
4	ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปากพนัง	100
	ความเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร	101
	ความเปลี่ยนแปลงทางการประมง	102
	ความเปลี่ยนแปลงทางด้านอุตสาหกรรมสีเขียว	104
	ความเปลี่ยนแปลงทางการค้า	106

ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของชุมชนปากหนัง พ.ศ. 2516-2525	107
- กลุ่มชาวนา	108
- กลุ่มชาวประมง	110
- กลุ่มอาชีพค้าขาย	100
บทสรุป	112
บรรณานุกรม	120
ภาคผนวก	136
ประวัติผู้แต่ง	194

ศูนย์วิทยพัชรพยาบาล
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแนกที่

ประเภท	หน้า
แผนที่จังหวัดนครศรีธรรมราช	1.ง
แผนที่อำเภอปากพนัง	2.ง
แผนที่อำเภอปากพนังจากภาพถ่ายทางอากาศ	3.ง
แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งชุมชนในอำเภอปากพนัง	4.ง
แผนภูมิโครงสร้างระบบสังคมบ้านแสงวิมาน	99

สารบัญภาพ

ภาพสภาพอำเภอเมืองปากพนัง พ.ศ. 2510	146-147
ภาพวิวัฒนาการการสีข้าวจากครก - โรงสีของอำเภอปากพนัง	151-156
ภาพเรือเขียด, เรือผีหลอก	175-176
ภาพเหตุการณ์แหลมตะลุมพุก	187-192
ภาพเงินอี่แปะปากพนัง	193

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางแสดงสถิติผู้ขออนุญาตให้ทำการประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของอำเภอบางแพ	103
ตารางสถิติโรงสีข้าวที่จดทะเบียนในอำเภอบางแพ	149
กราฟแสดงปริมาณโรงสีข้าวในบางแพที่จดทะเบียนกับกระทรวงอุตสาหกรรม (อำเภอบางแพ)	150
ตารางบัญชีจำนวนเนื้อที่นาและไร้ข้าวและเงินภาษีอากรในมณฑลนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2458	157
ตารางบัญชีข้าวเปลือกข้าวสารที่จำหน่ายออกต่างประเทศ พ.ศ. 2457 เทียบกับ พ.ศ. 2456	158
Annex A. Imports into the Mouthon Nakhon Sritamarat during Siamese Year R.S.126 (1907)	159
Import into the Monthon of Nakhon Sritamarat during Siamese Year R.S. 126	160
Export from Monthon Nakhon Sritamarat during the Siamese Year R.S. 126	161
บัญชีจำหน่ายฝ้ายที่จำหน่ายออกไปต่างประเทศ พ.ศ. 2457 เทียบกับ พ.ศ. 2458 ...	168
ตารางโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่จดทะเบียนอุตสาหกรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอบางแพ	192

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาคผนวก

	หน้า
ภาคผนวก ก. การปกครอง	142
ภาคผนวก ข. เรื่องข้าว, โรงสี และฝ้าย	148
ภาคผนวก ค. การประมงและการเดินเรือ	169
ภาคผนวก ง. การชลประทาน	177
ภาคผนวก จ. เหตุการณ์หาวาตภัย และอื่น ๆ	185

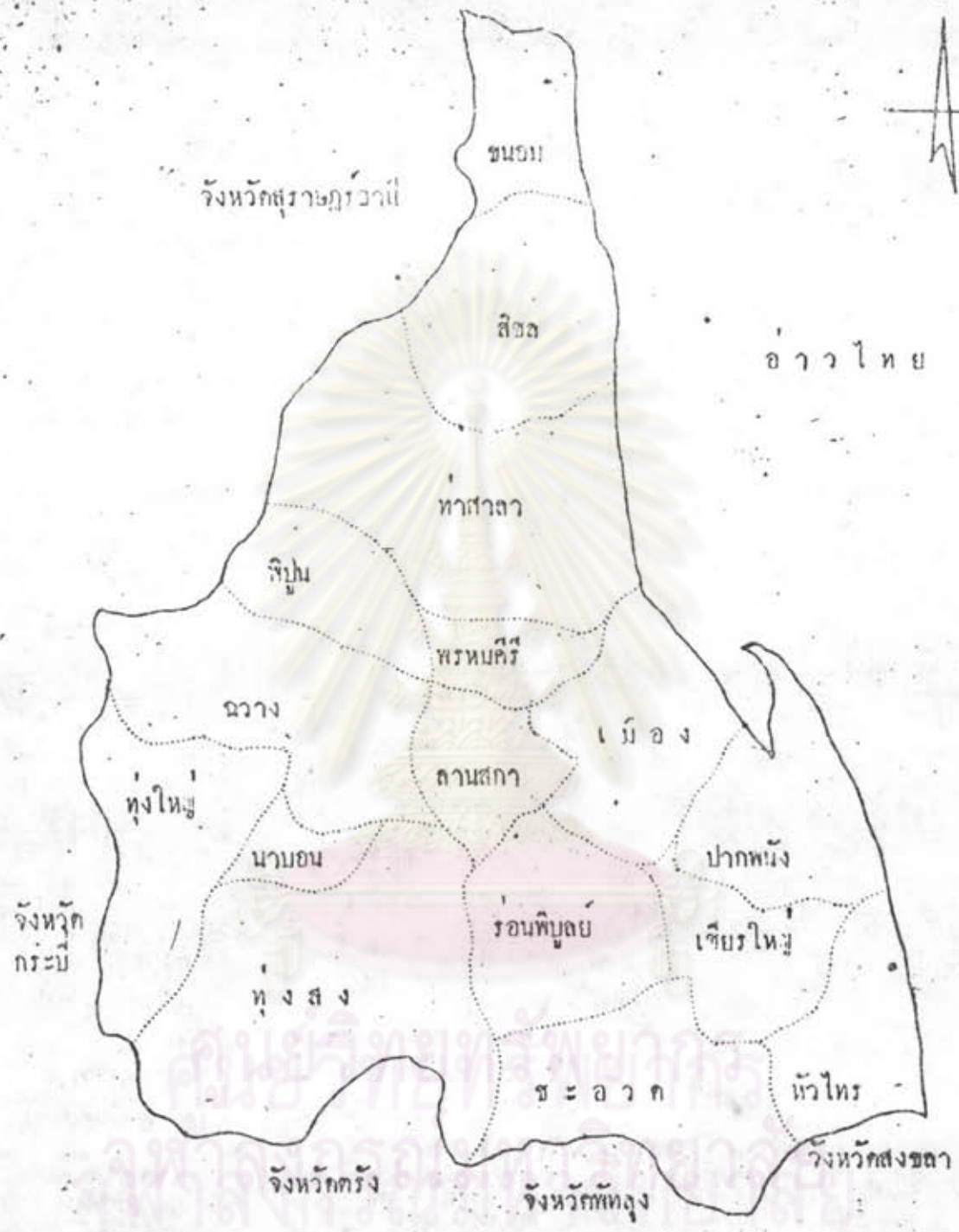
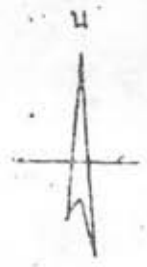

 ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอักษรที่ใช้ในเชิงอรรถและบรรณานุกรม

ร.5	=	เอกสารรัชกาลที่ 5
ร.6	=	เอกสารรัชกาลที่ 6
ร.7	=	เอกสารรัชกาลที่ 7
กจช.	=	กองจดหมายเหตุแห่งชาติ
กษ.	=	กระทรวงเกษตรธิการ
ค.	=	กระทรวงการคลัง
น.	=	กระทรวงนครบาล
มท.	=	กระทรวงมหาดไทย
ยธ.	=	กรมโยธาธิการ
รล.	=	เอกสารกรมราชเลขาณูการ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

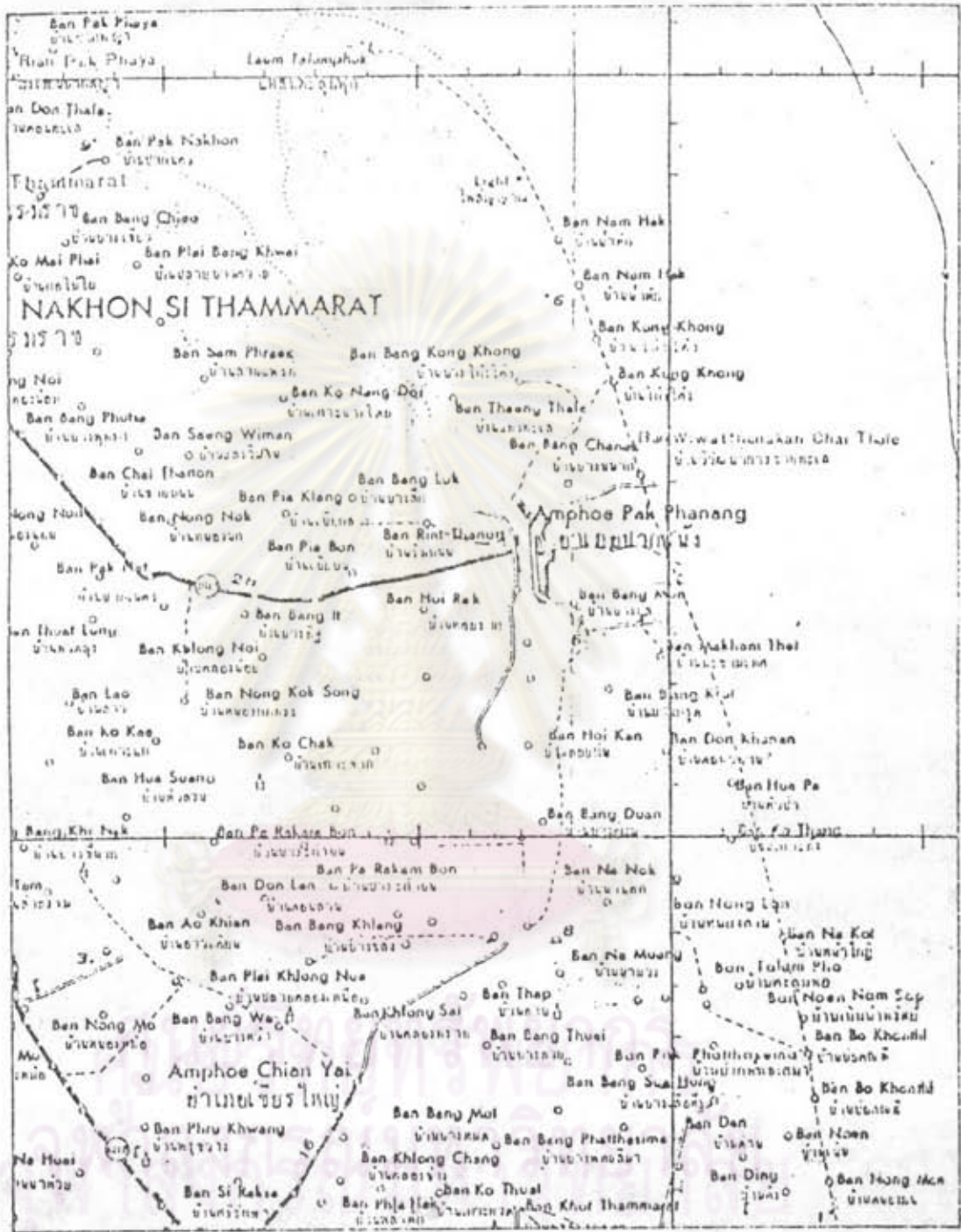

แผนที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

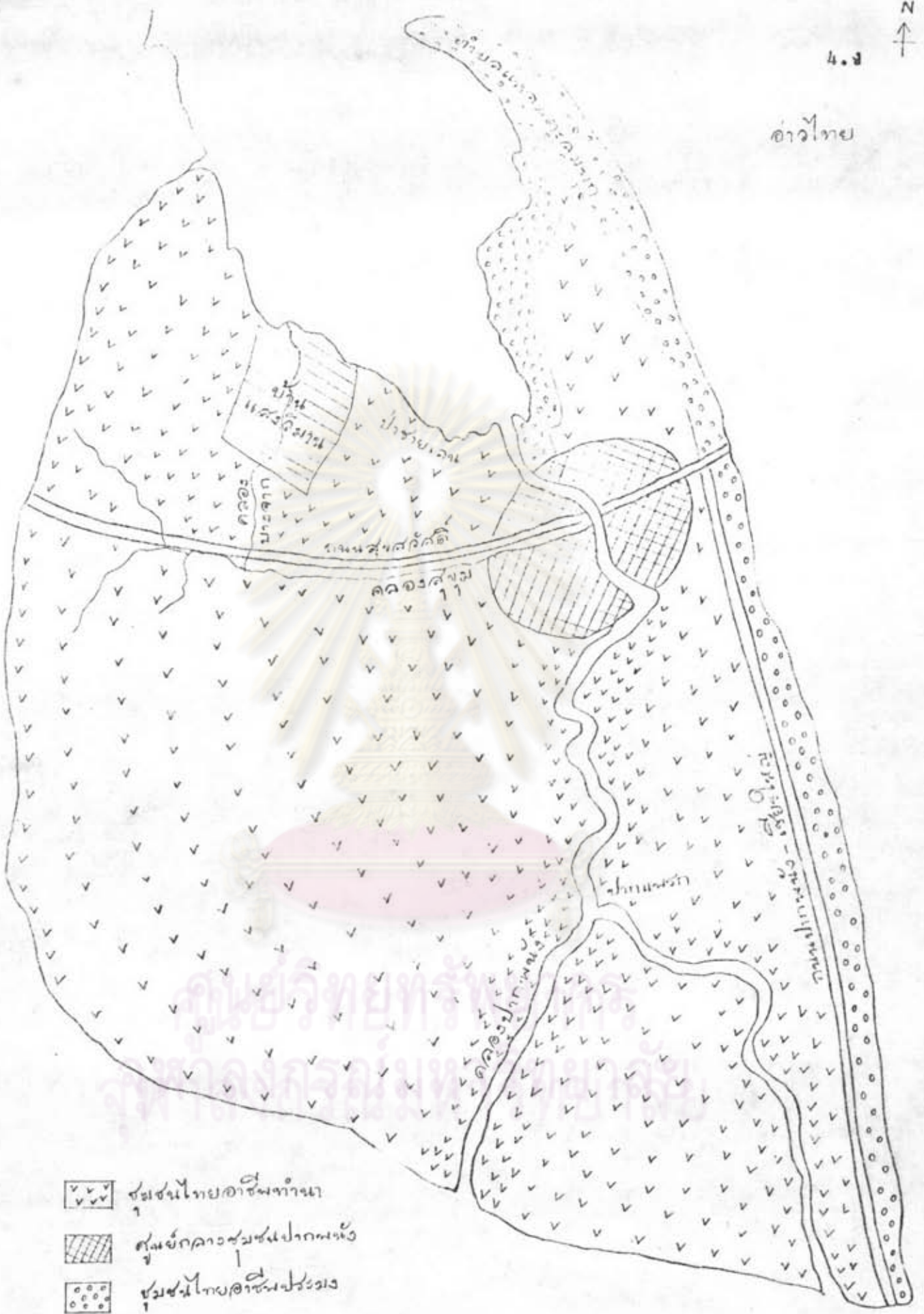

อำเภอป่าหนัง จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา : ดุสนทาทมาขเลข 1.

อ่าวไทย

- ชั้นหินไทยอาเซียนทำนา
- ชั้นยี่ถาวร่วมชั้นปากน้ำ
- ชั้นหินไทยอาเซียนประเวศ
- ชั้นหินไทยยุคก่อนอาเซียนทำนา